

Prepoznamo li darovitog predškolarca?

Jakovac, Corina

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:719623>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Corina Jakovac

Prepoznajemo li darovitog predškolarca?

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Prepoznamo li darovitog predškolarca?

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Poticanje darovitih

Mentor: Dr. sc. Jasna Arrigoni

Komentor: Izv.prof.dr.sc. Petra Pejić Papak

Student: Corina Jakovac

Matični broj: 6019831102990136155

U Rijeci,

Rujan, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam završni rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Vlastoručni potpis:

ZAHVALA

Završni rad posvećujem svojoj obitelji.

Ovim se putem želim zahvaliti svojoj obitelji što su bili uz mene kroz cijelo moje fakultetsko obrazovanje i podržavali me do kraja. Također se želim zahvaliti svojoj mentorici, dr., sc. Jasni Arrigoni što mi je pomogla i vodila me kroz pisanje ovog završnog rada te također profesorici izv.prof.dr.sc. Petra Pejić Papak koja mi je pomogla završiti rad.

SAŽETAK:

Identifikacija darovite djece veoma je važna stavka u svakoj odgojno – obrazovnoj ustanovi u kojoj dijete boravi kako ono ne bi ostalo nezamijećeno. Postoje određeni rani znakovi koje odgojitelji, kao i roditelji mogu prepoznati kod djece, a koji će ukazivati na darovitost. Pri identifikaciji darovite djece koristimo se određenim metodama kojima temeljitije procjenjujemo, ispitujemo i analiziramo dječja ponašanja kako bi ustanovili radi li se o darovitosti ili ne. Veliku ulogu u identifikaciji imaju i odgojitelji, ali i obitelj djeteta. Nakon identifikacije za dijete se izrađuje prilagođeni program prema kojemu će se on razvijati u skladu s njegovim mogućnostima.

Ključne riječi: *proces identifikacije, darovito dijete, rani znakovi*

SUMMARY:

Identifying gifted children is a very important item in any educational institution where the child resides so that it does not go unnoticed. There are certain early signs that educators as well as parents can recognize in children, which will indicate giftedness. When identifying gifted children, we use certain methods to more thoroughly assess, examine, and analyze children's behaviors to determine whether it is gifted or not. Educators play this big role, but also the child's family. After identification for the child, we create a customized program according to which he will develop in accordance with his abilities.

Key words: *identification process, gifted child, early signs*

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. DAROVITOST.....	2
2.1. Što je darovitost?.....	2
2.1.1. Oblici darovitosti.....	4
2.2. Kreativnost i divergentno mišljenje	6
2.3. Osobnosti i karakteristike darovitog djeteta	7
2.4. „Neprijemljiva“ ponašanja koja se mogu pojaviti kod darovitog djeteta	10
3. DAROVITO DIJETE I OBITELJ	12
4. IDENTIFIKACIJA DAROVITE DJECE	14
4.1. Rani pokazatelji darovitosti kod djece	15
4.2. Prava i potrebe darovite djece.....	17
4.3. Metode identifikacije.....	20
4.3.1. Metoda procjenjivanja.....	20
4.3.2. Metoda testiranja.....	21
4.4. Pogreške pri identifikaciji darovite djece i opasnosti kod neprepoznavanja darovitosti 22	
4.5. Uloga odgojitelja u identifikaciji darovitog djeteta.....	26
4.6. Uloga obitelji u identifikaciji darovitog djeteta	27
5. ŠTO NAKON IDENTIFIKACIJE?.....	29
6. ZAKLJUČAK.....	31
7. LITERATURA	32

1. UVOD

Darovitost je pojam o kojem se malo priča, a i piše. U ovom radu upoznat ćemo se s pojmom darovitosti i identifikacije darovite djece i zašto je ona važna, za dijete.

Ovu sam temu odabrala za pisanje završnog rada jer se o njoj malo piše, nije toliko istražena. Kroz fakultetsko obrazovanje ne susrećemo baš s temom darovite djece, te se uopće ne susrećemo s temom identifikacije darovite djece osim u izbornom kolegiju. Smatram da je to jako važna tema te da odgojitelji nisu dovoljno upoznati s njom zbog čega možda neće prepoznati rane znakove darovitosti kod djece. Dijete tada može ostati zakinuto i njegova darovitost se neće razviti u svom punom potencijalu.

Cilj samog rada je upoznati se sa samim procesom identifikacije. Upoznati se s time kako se identifikacija provodi, koje su metode i instrumenti kojima se ona provodi u predškolskoj ustanovi. Osim toga kako se provodi, cilj je upoznati se s time kako ona utječe na dijete, koje su opasnosti koje se mogu javiti prilikom samog procesa te pogreške s kojima se mogu suočiti stručnjaci tijekom procesa. Također upoznat ćemo se s ranim znakovima identifikacije koje je bitno promatrati i primijetiti kod djeteta kako bi započeli sa samim procesom identifikacije te sa skupinama koje mogu ostati neprimijećene od strane stručnih osoba i iz kojeg to razloga ostaju neprimijećene.

Metode koje su korištene u izradi ovog rada su istraživanje i pretraživanje literature, promišljanje o temi, donošenje zaključaka.

2. DAROVITOST

2.1.Što je darovitost?

Kada se govori o definiciji darovitosti, kroz proučavanje literature saznajemo da ne postoji jedinstvena definicija. Tako neke od definicija darovitosti su da je među „nestručnjacima najviše ukorijenjeno shvaćanje nadarenosti kao potencijala, mogućnosti, obećanja neke buduće produkcije, budućeg stvaralaštva“ (Čudina – Obradović, 1990:7), „sklop urođenih osobina i sposobnosti koje osobi koje ih posjeduje omogućuju da u jednom ili više područja dosljedno postiže značajno natprosječne rezultate“ (Cvetković – Lay, 2002:15). Kako bi bolje shvatili pojam darovitosti moramo reći kako postoji darovitost koja je potencijalna i produktivna. Kada govorimo o potencijalnoj darovitosti zapravo govorimo o potencijalu koji pojedinac posjeduje kako bi se njegove sposobnosti razvije do natprosječnog stupnja (Cvetković – Lay, 2008). A s druge strane produktivna darovitost je ona koja se iskazuje u produktima, tj. u nečemu što pojedinac brže, bolje, uspješnije i dr. radi od prosjeka, što još možemo nazvati izrazito iznadprosječnim postignućem (Cvetković – Lay, 2008). Prostor između potencijalne i produktivne darovitosti nazivamo prostorom odgojnih utjecaja gdje do izražaja dolaze roditelji i odgojitelji koji provode vrijeme s djecom te njihov utjecaj, poticanje djeteta na napredak, na razvijanje djetetovih sposobnosti (Cvetković – Lay, 2008). Darovitost promatramo kroz spoj sposobnosti, osobina ličnosti i kreativnosti koje darovite pojedince čine sposobnima za izuzetno natprosječne rezultate (Čudina – Obradović, 1991 prema Vučemil, Kovačević, 2010). Kada razgovaramo o darovitosti, moramo razlikovati dva pojma, a to su talentiranost i darovitost. Pojam talentiranosti odnosi se na iznimno natprosječne rezultate u određenom području poput znanosti, glazbe, matematike, sport (Huzjak, 2006). Pojam darovitosti opisuje pojedinca s neobičnom sposobnošću svladavanja određenog područja ili više njih (Winner, 2005 prema Huzjak, 2006).

Kroz povijest postojalo je više različitih načina shvaćanja darovitosti. Pa tako se darovitost shvaćala kao visoka opća intelektualna sposobnost. Ovdje je bitno istaknuti kako je ovo shvaćanje darovitosti najstarije i ujedno najrasprostranjenije shvaćanje te se povezuje s kvocijentom inteligencije i mjerenjem inteligencije. Ističe se da su daroviti oni pojedinci koji na testu inteligencije mogu postići rezultate koje može postići samo 2,5% ljudi. Drugo shvaćanje je darovitost kao opća sposobnost divergentnog mišljenja te se smatra prema ovom shvaćanju da daroviti pojedinac ima veliku mogućnost procesuiranja novih ideja te predispozicije da svoju potencijalnu darovitost pretvori u produktivnu. Nadalje je postojalo

shvaćanje darovitosti kao visoke opće ili specifične sposobnosti te su se kroz ovo shvaćanje osim intelektualne sposobnosti obuhvatila i neka specifična područja u kojima osoba može biti nadarena (talent), te se ova definicija izdvaja od prijašnjih jer svojom definicijom obuhvaća širi spektar područja ljudskog djelovanja gdje oni mogu pokazivati svoju darovitost. Zatim se pojavilo shvaćanje darovitost kao produktivno - kreativne sposobnosti te se prema ovoj definiciji darovitosti, ona smatra sposobnošću da neko dijete pokazuje da može postići iznadprosječan rezultat ili sposobnost za takvim postignućem određenog produktivno – kreativnog rezultata u određenom području. Ovo je shvaćanje imalo veliki utjecaj na programe za razvoj darovitosti koji sada nastoje na integriran način razvijati proces mišljenja i primjenu znanja, okrenuli su se stvarnim problemima. Dolazimo do shvaćanja darovitosti kao sposobnosti kvalitetne uporabe misaonih procesa gdje definicija darovitog pojedinca glasi da mu njegova velika sposobnost i motivacija omogućuju stjecanje velike baze znanja koja se kasnije može iskoristiti na originalan način. Također, postoji i shvaćanje darovitosti kao područno - specifične sposobnosti koja definira darovitost kao sposobnost koja je sastavljena od kombinacija osobina koje dolaze do izražaja u različitim domenama ljudskog znanja i djelovanja, ali i kao jedna sposobnost. Prema razvoju shvaćanja darovitosti kroz povijest možemo zaključiti kako je pojam darovitosti složeniji od samog shvaćanja pojma kao natprosječnih intelektualnih sposobnosti, te vidimo kako je to splet različitih osobina i sposobnosti koje se mogu javiti u jednom ili više domena ljudske djelatnosti, a omogućuju pojedincu da postiže izrazito natprosječan rezultat s obzirom na prosjek svojih vršnjaka ili društva (Čudina – Obradović, 1990)..

Psiholog Renzulli (1978) grupirao je darovitost u tri „prstena“ (natprosječna sposobnost, kreativnost i motivacija) koji se međusobno prožimaju i čine darovitost (Čudina – Obradović, 1990). Ona nam govori da daroviti pojedinci imaju ili mogu razviti ovu kombinaciju osobina i to primijeniti u nekom području ljudskih djelatnosti (Čudina – Obradović, 1990). Bitno je naglasiti kako ove karakteristike nisu konstantne, mijenjaju se s vremenom. Sposobnosti nisu toliko podložne promijeni iz razloga što ih ljudi s vremenom ne gube. Ukoliko se ne potiče mogu gubiti kreativnost, ali se ona s vremenom i poticanjem može i povećavati, isto kao i motivacija (Čudina – Obradović, 1990). Prema ovoj definiciji zaključujemo da jedna osobina, poput visoke manifestacije kreativnosti kod pojedinca, zapravo ne čini tog pojedinca darovitim već ono mora imati sklop osobina koje će mu dalje pomoći u produktivnosti i doprinosu ljudskoj aktivnosti koja ih zanima.

S druge strane psiholog Gardner (1983) ljudske je sposobnosti podijelio na sedam inteligencija koje je nazvao verbalno – lingvistička inteligencija (bogat rječnik, brza i laka manipulacija riječima, rečenicama), logičko – matematička inteligencija (vještine apstraktnog mišljenja i rješavanja problema), vizualno – spacijalna inteligencija (sposobnost snalaženja u prostoru i stvaranje nekih prostornih predodžba), glazbeno – ritmička inteligencija (smisao za ritam i glazbu, pjevanje, skladanje, ritmiziranje i sl.), tjelesno – kinestetička inteligencija (manifestira se kroz sposobnost izvođenja pokreta), intrapersonalna inteligencija (sposobnost boljeg razumijevanja sebe i svojih potreba) i interpersonalna inteligencija (sposobnost boljeg razumijevanja drugih i njihovih potreba); kroz njih ovaj psiholog shvaća kako svaka osoba ima mješavinu nekih od inteligencija te se neka od njih može javiti u većem intenzitetu što nam onda ukazuje da je pojedinac darovit (prema Cvetković – Lay, Sekulić - Majurec 2008).

S obzirom na inteligencije koje se pojavljuju kod ljudi, darovitost se ne mora nužno očitovati u logičko – matematičkoj ili lingvističkoj inteligenciji koje se najviše potiču u školi. Ljudi darovitost smatraju većinom visokim kvocijentom inteligencije poput shvaćanja inteligencije kao visoke opće sposobnosti, no ne mora biti tako. Ona se može manifestirati u drugim inteligencijama, i pojedinci mogu biti izrazito sposobni primjerice za skladanje glazbe. S obzirom na to bitno je organizirati proces identifikacije ukoliko se pojave neki znakovi darovitosti kod osobe kako bi ona ostvarila svoj puni potencijal i naravno bitno je ne podcjenjivati i precjenjivati pojedince koji se previše iskazuju u nekim područjima ili premalo.

2.1.1. Oblici darovitosti

Postoje oblici u kojima se darovitost manifestira. To su nadareno dijete, čudo od djeteta, idioti – mudraci, genij i talent.

Započet ćemo s oblikom nadarenog djeteta. Ovaj pojedinac pokazuje znakove u svom ponašanju koji ukazuju na to da se može razviti u stvaraoaca (Čudina - Obradović, 1990). Znakovi koji se javljaju već od rane dobi, a ukazuju na postojanje visokih intelektualnih sposobnosti kod pojedinca su pamćenje, smisao za humor, uočavanje uzorka i povezanosti pojava i sl.), ali i nekih specifičnih sposobnosti poput onih u matematici, glazbi ili sportu (Čudina – Obradović, 1990).

Čudo od djeteta se tumači kao neujednačen razvoj sposobnosti kod djeteta, tj. kada se jedna specifična osobina kod djeteta ubrzano razvija dok se druge njegove karakteristike razvijaju normalnom tokom. Takav psihički razvoj ne nosi sa sobom negativne posljedice za dijete kao

nejednak fizički razvoj (Čudina – Obradović, 1990). Oblik darovitosti koji nazivamo čudo od djeteta zapravo je „rezultat vrlo rijetke kombinacije zbivanja, tj. sretnog spoja izrazito specijaliziranih nasljednih dispozicija sa specifičnom, naročito izraženom prijemljivošću i osjetljivošću okoline.“ (Čudina – Obradović, 1990:18). Suvremena shvaćanja čudo od djeteta ne shvaćaju „čudom“ već ekstremom darovitog djeteta (Čudina – Obradović, 1990).

Idioti – mudraci je slučaj neravnomjernog, te vrlo intenzivnog razvoja jedne specifične sposobnosti (Čudina – Obradović, 1990). Kod ovog oblika darovitosti, sposobnosti u jednom uskom polju ljudske djelatnosti su izrazito razvijene, kao na primjer mogućnosti odličnog računanja napamet, dok su druge sposobnosti zapravo nedovoljno razvijene (Čudina – Obradović, 1990). Psiholog Grander (1983) vjeruje da su idioti – mudraci, kao i čudo od djeteta, dokaz o specifičnom području u mozgu koje je odgovorno za neku određenu vrstu sposobnosti kod pojedinca te se neka od tih sposobnosti može razviti izolirano od ostalih kao što je slučaj kod ova dva oblika darovitosti (prema Čudina – Obradović, 1990).

Genij je oblik darovitosti koji ima dva značenja. Prvo je prema psihometrijskoj definiciji inteligencije, genij je onaj pojedinac kojemu je izmjeren kvocijent inteligencije viši od 160 te ima neke određene karakteristike poput samokritičnosti ili preosjetljivosti što mu otežava prilagodbu na društvo u kojem živi (Čudina – Obradović, 1990). Drugo značenje ovog pojma je ono koje govori o nekoj osobi koja tijekom duljeg perioda života stvara određen korpus dijela koji ima velik utjecaj na mišljenje ljudi i njihova djela, a ovdje je i naglašena velika motivacija pojedinca te kreativno razmišljanje (Čudina – Obradović, 1990). Kod genija karakteristično je povezivanje sadržaja koje je možda na prvi pogled „nespojivo“ kao na primjer matematika i glazba, a Grander ovu sposobnost naziva metaforičkom sposobnošću (Grander, 1983 prema Čudina – Obradović, 1990). Osim ove osobine karakteristična je i iznimno visoka razina motivacije za koju možemo reći da graniči i s opsjednutošću s pojedinim područjem rada, velika radna energija što na kraju rezultira novim spoznajama koje su vrlo dobre i za samo čovječanstvo (Čudina – Obradović, 1990).

Talent je oblik darovitosti čije je shvaćanje veoma nedorečeno, jer ima više značenja kojima se definira (Čudina – Obradović, 1990). Suvremena ga shvaćanja definiraju kao visoku sposobnost ovladavanjem nekim specifičnim područjem, poput umjetnosti ili sporta, a od darovitosti se razlikuje prema tome što se ona opisuje kao splet sposobnosti koje se manifestiraju u više područja ljudske djelatnosti, ne nužno samo u jednom (Čudina – Obradović, 1990).

2.2. Kreativnost i divergentno mišljenje

Kreativnost je osobina koju svako dijete posjeduje. Ovisno o tome koliko se ona njeguje i potiče kod djeteta, bilo to poticajnom okolinom u kojoj ono boravi ili bogatim poticajima koji će mu pomoći u istraživanju i učenju, ono će toliko biti sposobno pronaći originalno rješenje za neki problem ili maštati. Kreativnost je važna djeci kako bi mogli maštati, igrati se, stvarati neke svoje i nove svjetove, ali i kroz sve to upoznavati stvarni svijet i učiti. To je sposobnost pojedinca da postavlja neobična i originalna pitanja, ima smisla za improvizaciju i pronalazi originalna rješenja za probleme, maštovit je i hrabar da iskaže svoje ideje (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008).

Najprije se kreativnost nije smatrala kao jedna od bitnih sastavnica darovitosti već je bilo dovoljno da je nečiji rad bolji ili brži i sl., od drugih i on se smatrao darovitim; to se sve promijenilo kada se kreativnost počela smatrati bitnom; sada se smatra da daroviti pojedinac ima postignuća koja kreativno doprinose području u kojem su nastali (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008; Renzulli 1986 prema Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Ovo je okrenulo darovitost ka produktivnoj definiciji darovitosti te su time daroviti pojedinci dobili priliku svoj dar uklopiti u svoj profesionalni život (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008).

Znanost gleda na kreativnost iz dvije perspektive, jedna je da kreativnost proizlazi iz stvaralaštva pojedinca koje podliježe nekim nenamjernim psihičkim procesima pojedinca, a rezultiraju u samom stvaralaštvu i zbog toga se pripisuju podsvijesti (Čudina – Obradović, 1990). Druga je perspektiva zapravo suprotnost prvoj te se naglašava objektivnost, mogućnost mjerenja stvaralačkog ponašanja osobe, proizlazi iz osobina ličnosti koje će s obzirom na svoju prisutnost i koliko ih razvijamo omogućiti nastanak stvaralaštva (Čudina – Obradović, 1990). Prema troprstenastoj definiciji darovitosti, kreativnost je jedna od tri ključne karakteristike koju svaki daroviti pojedinac posjeduje (Čudina – Obradović, 1990). S obzirom na to zaključujemo kako je kreativnost veoma važna osobina svakog pojedinca, a posebice darovitog iz razloga što ga njegovo apstraktno mišljenje, dolaženje do rješenja problema koja nisu uobičajena, originalnost u idejama i sl., čine darovitim i drugačijim od drugih, potencijalno sposobnim za mnoge stvari.

Kreativnost se može manifestirati u nekoliko procesa, a to su: „fluentnost, fleksibilnost i originalnost mišljenja; znatiželja, mentalna razigranost, otvorenost za novo iskustvo; tolerancija za ono što je novo i različito u vlastitom i tuđem mišljenju, postupcima, produkciji; spremnost reagiranja i stupanja u akciju na neki vanjski izazov ili poticaj vlastitih ideja i osjećaja; spremnost na rizik u mišljenju i akciji; samopouzdanje; odsutnost straha od greške ili neuspjeha;

nezavisnost u mišljenju; osjetljivost za detalje, estetska kvaliteta misli i produkta.“ (Renzulli i, Reis, 1985, prema Čudina – Obradović, 1990: 51). Ovaj popis manifestacija predstavlja razliku između produktivnih i neproduktivnih pojedinaca, njihovom ponašanju (Čudina – Obradović, 1990).

Divergentno mišljenje je ono koje se javlja kada pojedinac dođe u susret s problemom za koji ne postoji jasno definirano rješenje, ne postoji samo jedno rješenje, te pomoću ovog mišljenja pojedinac će između različitih rješenja za problem koja je sam stvorio izabrati jedno (Čudina – Obradović, 1990). Rezultat ovakvog mišljenja o problemu je kreativni proizvod, produkt (Čudina – Obradović, 1990).

2.3. Osobnosti i karakteristike darovitog djeteta

Darovita se djeca prema nekim svojim kvalitativnim obilježjima razlikuju od prosječne djece. Autorica Winner (1996) prema Cvetković – Lay (2002) spominje 3 osobine koje su karakteristične za darovitu djecu, a ne i za prosječno dijete. Na početku to je karakteristika ranog sazrijevanja. Kada promatramo dijete određene dobne skupine i darovito dijete, primjećujemo da se ono razvija i napreduje mnogo brže od svojih vršnjaka, mnogo se ranije počinje zanimati za određena područja isto kao što i ranije ovladava istima. Druga karakteristika koju posjeduju darovita djeca je da oni uče na neki svoj individualni i jedinstven način koji se razlikuje od ostale djece. Možemo reći kako uče samostalno, uz minimalnu potporu odraslih u tom procesu te ono što nauče motivira ih za daljnje učenje. Često pronalaze nove načine rješavanja problema s kojima se susreću. Zadnja karakteristika koju autorica spominje je da darovito dijete posjeduje snažnu unutarnju motivaciju za učenjem i proučavanjem nekog područja, a to očitujemo u intenzivnom interesu koje dijete pokazuje za određeno područje, a u kojemu vidimo njegov napredan razvoj. Prema tome darovita djeca tjelesno mogu biti slična svojim vršnjacima, ali se na psihičkoj razini mogu po mnogočemu razlikovati. Bitno je da odgojitelj, ali i roditelj ne precjenjuje dijete na temelju jedne njegove osobine već traži i ostale zbog kojih bi dijete moglo biti darovito jer je darovitost, kao što je već spomenuto, splet različitih osobina, a ne jedne specifične, koje pojedinca onda čine darovitim. Također darovita djeca već u vrlo ranoj dobi počinju pokazivati interes za neka specifična područja te to očitujemo u oduševljenosti nekim problemom i rješavanjem istoga, imaju veliku znatiželju, entuzijazam za rad, za učenje, istraživanje, rješavanje problema iz čega proizlazi da su takva djeca jako usmjerena ka cilju koji su si zacrtali te marljivo i uporno rade kako bi došli do njega (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008).

Darovita su djeca naspram prosječne mnogo brža u pronalasku rješenja za problem s kojim su se susreli, spremni su pronaći cijeli niz mogućih rješenja, postavljaju prioritete u rješavanju problema, selektiraju informacije koje su im važne za rješavanje isto i sl. (Sternberg, Rogers, 1986, prema Cvetković – Lay, 2002). Prema tome možemo reći kako su darovita djeca mnogo zainteresiranija za određeno područje, sposobnija i brža u pronalasku više mogućih rješenja problema. Mnogo su samostalniji u učenju od prosječne djece što ih čini manje podložnima utjecaju okoline i tako su sposobna da već od malena sami prosuđuju i donose odluke na temelju svog znanja (Cvetković – Lay, 2002).

Postoje određene karakteristike koje možemo prepoznati i prema kojima možemo posumnjati na darovitost kod djeteta. To su kod djece mlađe dobi: zdravija su i dosta puta tjelesno naprednija, stvaraju uzročno - posljedične veze, imaju zrelije interese od svojih vršnjaka, stalno uče, brže uče i pamte (manje ponavljanje), rječnik im je bogatiji od prosjeka, zainteresirana za različite stvari, zapažaju mnogo detalja i sl. (Cvetković – Lay, Sekulić - Majurec 2008). Kod djece starije predškolske dobi to su osobine poput te da lako i brzo uči, brzo i spremno prihvaća nove ideje, pamti jako dobro i brzo, ima širok raspon pozornosti zbog čega se bolje koncentrira na ono što radi kako bi postigao svoj cilj, učinkovito samostalno radi, rano nauči čitati, njegov raspon interesa je veoma širok, ima neobično bogatu maštu, lako mu je slijediti složene upute, iskazuje inicijativnost i originalnost u rješavanju problema i sl. (Cvetković – Lay, 2008).

Postoje najmanje tri skupine darovite djece na koje bi odgojitelji trebali obratiti pozornost, a to su: dijete koje ima vrlo visoka postignuća u aktivnosti kojima se bave i općenito sve rade na vrlo visokoj razini, zatim su to djeca koja pokazuju probleme u ponašanju zbog kojih su njihove visoke sposobnosti zasjenjene te se otkriju tek identifikacijom i ona djeca koja su tiha, neprimjetna, povučena te ne izazivaju nikakvu pozornost odgojitelja (Cvetković – Lay, 2008).

Neke kognitivne karakteristike darovite djece su primjerice obrada, ali i zadržavanje velike količine informacija, materijale koji su im ponuđeni razumiju na naprednijoj razini od svojih vršnjaka, njihovi misaoni procesi obrade informacija koje dobivaju iz okoline su ubrzani, ali i fleksibilni, razmišljaju apstraktno u ranijoj dobi od njihovih vršnjaka, mogu rano započeti s čitanjem i dr. (Manning, 2006). Kada govorimo o znanju koje darovito dijete ima, govorimo zapravo o većem znanju i poznavanju određenih sadržaja od onoga što ga posjeduju njegovi vršnjaci, no iako to može biti jedan od znakova darovitosti, ne mora nužno biti tako (Cvetković – Lay, Sekulić - Majurec 2008). Važno je istaknuti kako se ponekad djeca s velikim znanjem precjenjuju i do tolike upoznatosti sa sadržajima može doći jer dijete ima ambiciozne roditelje (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Oni ga obasipaju raznim prilikama za učenjem,

istraživanjem, zatim je izložen raznim sadržajima kroz koja stječe iskustva i znanja te dolazi do velikog obujma znanja kod djeteta koje i nije produkt darovitosti već ambicioznosti samih roditelja (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Razlika između darovitog djeteta i djeteta čiji su roditelji ambiciozni je u tome što darovito dijete samostalno stječe znanje, motivirano je za istraživanje i stjecanje iskustva te ga odrasli u njegovoj okolini motiviraju i bodre da napreduje dalje i maksimalno iskoristi svoj potencijal (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Do precjenjivanja djeteta dolazi i kada se radi o ranom čitanju i općenito razvoju govora. Jedan od primjera toga je da je znak darovitosti kod djece učenje ranog čitanja, no i u ovom slučaju to može biti produkt ambicioznosti roditelja (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). U slučaju govornog razvoja moramo promatrati i obiteljske prilike u kojima dijete živi te neke njegove karakteristike kako neku djecu ne bi podcijenili jer darovito dijete može biti stidljivo, povučeno, ne pričati mnogo jer možda popravi u nepovoljnoj obiteljskoj klimi ili je jednostavno takvo po prirodi (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec 2008). Više o ovoj temi raspravljat će se u 3. poglavlju „Darovito dijete i obitelj“. Osim kognitivnog razvoja darovite djece, bitno je spomenuti i socio – emocionalni razvoj.

Postoje određeni čimbenici zbog kojih se socijalni i emocionalni život darovite djece razlikuje, nailazi na poteškoće, za početak to je visoka motiviranost za učenjem zbog čega mnogo više rade nego se druže s drugom djecom, oni su skloni imati vlastito mišljenje i stav prema određenim stvarima što su u mnogim sredinama nepoželjne karakteristike, također su skloni introvertnosti, odnosno ne preferiraju u tolikoj mjeri druženje s drugima (Winner, 1996, prema Cvetković – Lay, 2002). Kada govorimo o ovom području razvoja darovitog djeteta, pokazalo se da dosta djece ima neke poteškoće baš u ovom području, procjenjuje se čak njih 20 – 25% (Cvetković – Lay, 2002). Te se poteškoće manifestiraju na razne načine, a neki od njih su da njihov emocionalni razvoj većinom kasni za intelektualnim zbog čega ne reagiraju u skladu s njihovim intelektualnim razvojem, osjetljivi su kada se radi o kritikama zbog svoje želje za uspjehom i samopotvrđivanjem, teško izražavaju svoje osjećaje zbog čega često oni ostaju neizrečeni, skloni su perfekcionizmu zbog svojih visokih očekivanja, te je kod njih prisutna pretjerana samokritičnost koja može dovesti do potištenosti (Skupnjak, 2019). Darovita djeca imaju poteškoće u interakciji s drugima, zbog drugačijeg načina razmišljanja koje je također i razvijenije, vršnjaci ih teško slijede ili čak i ne razumiju, imaju malo toga zajedničkog s njima što ih čini nezanimljivima i nepoželjnima (Skupnjak, 2019). Mnogo se darovite djece susreće s mnogim poteškoćama u socio – emocionalnom razvoju zbog čega im je potrebna pomoć i podrška u tom pogledu. Ovakve poteškoće u socio – emocionalnom razvoju, potencijalno mogu

dovesti i do problema u ponašanju zbog čega interakcija s darovitom djecom može biti otežana, odraslima, ali i drugoj djeci. Nešto više o ovoj temi govorit će se u odlomku 2.4. „Neprimjerena ponašanja koja se mogu javiti kod darovitog djeteta“.

Također je bitno spomenuti i tjelesni razvoj djeteta zbog kojeg isto tako može doći do pogrešnog procjenjivanja odgojitelja. Odgojitelji mogu pogrešno prosuditi dijete kao darovito ako vide da je ono tjelesno razvijenije, urednije privlačnije od druge djece iz razloga što djeca koja su darovita često posjeduju te osobine, no ne mora značiti da se radi o darovitosti (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec 2008). Više o ovoj temi raspravljat će se u poglavlju 4.4. „Pogreške pri identifikaciji darovite djece i opasnosti kod neprepoznavanja darovitosti“.

Zaključujemo kako je jako bitno poznavati osobine i rane pokazatelje darovitosti kod djece kako mi, kao odgojitelji, ne bi pogrešno procijenili neko dijete. Važno je da smo upoznati s osobinama te da djecu koja su naprednija u nekim područjima ne precjenjujemo, tražimo možda još neke znakove darovitosti, a drugu djecu ne podcjenjujemo jer možda baš ta djeca, za koju smo prosudili da nisu darovita, to budu te zapravo time „ugušimo“ njihovu darovitost i potencijal kako bi ona jednog dana postala produktivna.

2.4. „Neprimjerena“ ponašanja koja se mogu pojaviti kod darovitog djeteta

Kod darovite djece se osim poželjnih ponašanja mogu javiti i ona ne toliko poželjna koja su izazvana nekim vanjskim podražajem. Kod djece se može pojaviti agresivnost ili osjećaj dosade koji su izazvani nedovoljno poticajnom okolinom u kojoj dijete boravi, odbačenosti od strane vršnjaka, nemogućnosti dijeljenja svojih interesa i mišljenja s vršnjacima (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Ponašanje koje se još može pojaviti je frustracija i pretjerana osjetljivost iz razloga što dijete ne može doseći cilj koji je zacrtalo (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Darovito si dijete zacrtava veoma visok cilj koji želi doseći jer mu njegovo apstraktno mišljenje ili visoka motiviranost to dopušta, no neki razlozi poput nedovoljnog motoričkog razvoja ili nedovoljnog razvoja nekih specifičnih vještina mu to ne dopuštaju (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Kod darovite se djece javlja frustracija jer kod postavljanja cilja ne razmišljaju o onome što im je potrebno za njegovo postizanje već samo o motivaciji i učenju koje će se odvijati do postizanja tog procesa. Darovita djeca sklona su perfekcionizmu te se u nekim slučajevima može javiti samokritičnost prema nekoj njihovoj izvedbi zbog čega dolazi do frustracija (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Isto tako ono što zapravo odgojitelji naglašavaju kao jedan od najčešćih problema koji se javlja je što

darovita djeca previše zaokupe odgojitelja svojim pitanjima te dolazi do odbacivanja od strane vršnjaka (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Darovita djeca svoje interese i neka razmišljanja mogu podijeliti s odgojiteljem, dok to nije slučaj i sa svojim vršnjacima iz razloga što oni nemaju razvijeno apstraktno mišljenje kao što to ima darovito dijete. Ono poznaje određene sadržaje s kojima neki odrasli mogu biti upoznati te će prije komunicirati s njima kako bi možda došlo i do nekih odgovora na pitanja koja ga zanimaju. To je problem iz razloga što odgojitelj ne može biti fokusiran samo na određeno dijete i druga ignorirati te i u ovom slučaju ako odgojitelj nije dovoljno posvećen darovitom djetetu može doći do frustracije.

3. DAROVITO DIJETE I OBITELJ

Obitelj je zapravo prva „stanica“ životnog puta djeteta u kojem ono odrasta, razvija se, uči, socijalizira se, dobiva ljubav i dr. Kada je u pitanju darovito dijete poticajna okolina i sam odgoj djeteta nešto je drugačiji od uobičajenog.

Za početak poželjno je da roditelji prepoznaju neke prve znakove, prva ponašanja koja bi mogla ukazivati da je njihovo dijete darovito (Mlinarević, Zrilić, 2021). Ukoliko roditelj ne obraća toliko pažnje na neka ponašanja koja bi mogla signalizirati da se radi o darovitosti, te ne osigurava materijale i poticaje koji su zanimljivi, privlačni, „tjeraju“ dijete na istraživanje i razvijanje, njegova se darovitost neće vidjeti u njegovim produktima (Sekulić – Majurec, 1995). Stoga, zaključujemo kako je od ključne važnosti da roditelj promatra dijete, njegova ponašanja, da je fokusiran na neke znakove koji bi mogli ukazivati na darovitost kako bi se ona počela poticati od najranije dobi. Problemi koji se javljaju u obitelji gdje je darovito dijete su primjerice, da ona postavlja velike zahtjeve pred svoje roditelje, postavlja pitanja na koja ni sami roditelji ne znaju odgovor, jako su znatiželjna, željna su istraživanja i sl. (Mlinarević, Zrilić, 2021). Problemi se javljaju iz razloga što roditelje ne „uče“ kako imati darovitu djecu, kako ih odgajati, kako zadovoljiti njihove potrebe i interese, a često kada roditelji znaju da imaju darovitu djecu postavlja i velike ambicije za njih (Mlinarević, Zrilić, 2021).

Značajno je spomenuti da ne trebamo precjenjivati djecu koja dolaze iz obitelji višeg socio – ekonomskog statusa ili čiji roditelji imaju viši stupanj obrazovanja jer to ne mora značiti da će njihova djeca biti darovita, a podcjenjivati djecu koja ne dolaze iz takvih obitelji (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Obiteljski status nekog djeteta i roditeljske ambicije je određuju hoće li ono biti darovito ili ne, darovito se dijete može roditi i u obitelji nižeg socio – ekonomskog statusa i čiji roditelji nemaju visok stupanj obrazovanja, stoga nije uvjetovano u kakvoj se obitelji ili s kakvim roditeljima darovita djeca rađaju (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Ono što obitelji višeg socio – ekonomskog statusa mogu pružiti darovitoj djeci je veći izbor materijala i poticaja s kojima će dijete istraživati i koje će koristiti te na taj način razvijati njihovu darovitost te je to zapravo razlog zašto u nekim istraživanjima stoji podatak da darovita djeca većinom dolaze iz „bogatijih“ obitelji, no novija su istraživanja pokazala kako to uopće nije točan podatak (Sekulić – Majurec, 1995).

Prema autorima Mlinarević i Zrilić (2021) darovitost primjećujemo kod obitelji gdje vlada demokratski stil odgoja, tj. gdje darovita djeca odrastaju u bogatom okruženju, gdje su roditelji

fokusirani na napredak njihovog djeteta, gdje roditelji imaju visoko postavljene standarde za postignuća, gdje se potiče samostalnost djeteta (Winner, 2005; prema Mlinarević, Zrilić, 2021). Neki postupci koji su veoma efikasni u poticanju darovitosti, a primjereni su roditeljima su razgovor o djetetovim interesima i potrebama, zajedničko čitanje nekih enciklopedija ili internetskih stranica iz kojim će dijete dobiti informacije koje ga zanimaju i koje želi znati, omogućavanje samog pristupa knjigama i sl. (Čudina – Obradović, 1990; prema Mlinarević, Zrilić, 2021).

4. IDENTIFIKACIJA DAROVITE DJECE

Identifikacija je ključna kako bi se potencijalna darovitost razvila u produktivnu te bi se trebala odvijati u što ranijoj dobi, jer ne mora nužno značiti da će se ona spontano pretvoriti u produktivnu (Koren, 1991 prema Sindik, Elez, 2011). Razlog tomu je što se u ranijoj dobi djeca najviše razvijaju, razvijaju se kognitivno zbog čega istraživanjem i kroz igru stvaraju mnogo veza između neurona, a što više sinapsi u mozgu postoji, tj. veza između neurona, inteligencija raste, čovjek pamti više informacija. Stoga je važno u što ranijoj dobi identificirati darovito dijete kako bi se moglo krenuti s poticanjem same darovitosti. Huzjak (2006) ističe kako što ranije krenemo poticati darovitost, što kod određenog pojedinca, što sa sobom nosi i što raniju identifikaciju, on će stjecati više iskustva, a samim time i njegovi produkti bit će kvalitetniji. U toj rečenici primjećujemo koliko je važna identifikacija u što ranijoj dobi te nepovratnost u razvoju mozga koja se dogodi ukoliko se on na vrijeme ne stimulira.

Autori Sindik i Elez (2011) govore kako je prepoznavanje prvih nekih znakova darovitosti iščitavanje znakova darovitosti koje nam dijete daje te je to znak da krenemo s identifikacijom, s pomoći djetetu, ali i njegovoj obitelji. Identifikaciju možemo definirati kao proces kojim profesionalne osobe koje su stručne u tom području, utvrđuju da li su znakovi koje su kod djece prepoznali roditelji ili odgojitelj zapravo znakovi koji ukazuju na darovitost, te hoće li mu obogaćeni program pomoći napredovati ili je on neprimjeren za dijete (Čudina – Obradović, 1991 prema Sindik, Elez, 2011). Proces identifikacije je jako bitan za samo dijete jer ako iz nekih razloga (neprimjeren način identifikacije ili loši mjerni instrumenti) dijete ostane neprepoznato, ono možda neće dobiti priliku svoju darovitost pretvoriti u produktivnu ili će osjećati frustraciju jer ga ljudi u njegovoj okolini ne razumiju ili jer uči stvari koje već zna (Sindik, Elez, 2011). Veliki stres koji dijete može doživjeti kada krene ići u školu je onaj vezan uz učenje, dijete možda zna ono što se uči i bit će mu dosadno, neko se može povući u sebe i možda ne komunicirati, drugo će biti nezainteresirano, treće možda toliko frustrirano da će se ta frustracija manifestirati velikim tjelesnim kretanjem i sl. Tu dolazi do problema jer da je dijete već u vrtiću identificirano kao darovito, ono bi školu odmah krenulo polaziti prema individualiziranom programu. Praćenje individualnog programa djetetu uvelike pomaže da se pri učenju usmjerava na segmente koji su u skladu s njegovim sposobnostima, ali i interesima.

Također, ono što je važno spomenuti je važnost rane identifikacije darovite djece, one koja se odvija još u predškolskoj ustanovi. Istraživanje autorice Hollingworth (1942) govori o tome

kako su intervencije koje su provedene s darovitom djecom uspješnije ukoliko se odvijaju u ranijoj dobi nego u kasnijoj te ako pohađaju poseban program (prema Gross, 2006). Djeca koja nisu identificirana u tako ranoj dobi, a i sama su svjesna da su drugačija od drugih mogu razviti takozvanu „kamufлаžu“, tj. mogu zatajiti svoje iznadprosječne sposobnosti iza onih koje će pokazivati svojoj okolini, a koje se zapravo „stapaju“ s okolinom kako bi se uklopili (Gross, 2006). Bitno je spomenuti kako što se ranije identificiraju iznadprosječne sposobnosti djeteta, djeca će ranije započeti s pohađanjem posebnog programa koji im donosi dobrobiti na kognitivnom, ali i socijalnom planu (Gross, 2006).

4.1.Rani pokazatelji darovitosti kod djece

Kako bi uopće posumnjali da je neko dijete darovito, moramo kod njega prepoznati neke od znakova koji se javljaju. Roditelj je taj koji provodi većinu vremena u danu s djetetom pa zbog toga možemo reći kako će on prije prepoznati neke znakove ukoliko postoje, te zbog toga oni moraju biti upoznati s time što je darovitost te ranim znacima. Osim roditelja, rane znakove mogu prepoznati i odgojitelji što je važno iz razloga što tada mogu pokrenuti proces identifikacije, razgovarati sa stručnjacima o daljnjim postupcima, stvarati poticajnu okolinu, prilagoditi se djetetu.

Darovitim se djetetom konkretno u vrtiću smatra ono dijete kojemu je od strane stručne osobe „utvrđena iznadprosječna sposobnost u jednom ili više područja uključena u jasličke i vrtićke programe ranog i predškolskog odgoja i naobrazbe (Državni pedagoško standard predškolskog odgoja i naobrazbe, 2008, čl. 2., 4).

Rani znakovi na koje trebamo posebno obratiti pažnju su kao prvo oni koji se odnose na samo ponašanje djeteta poput postavljanja puno pitanja koja su i kompleksna. To nam ukazuje na dječju znatiželju, darovita djeca se lakše izražavaju, imaju bogat riječnih, općenito vrlo rano počinju baratati jezikom, cijelim rečenicama, rano počinju čitati što često samostalno nauče, osim slovima, vrlo rano počinju vladati brojevima i brojevnim izrazima, često ih jako zanimaju različite enciklopedije, knjige iz kojim mogu dobiti informacije koje ih zanimaju i koje žele znati, sposobni su puno duže držati pažnju na onome što rade od svojih vršnjaka, rano shvaćaju uzročno – posljedične veze između stvari, vrlo rano počinju pokazivati zainteresiranost za neko područje te vrlo visoku motiviranost za istraživanjem istog, imaju veoma dobro pamćenje te mogu pamtiti različite melodije i upute što njihovi vršnjaci rade na nižoj razini (Čudina – Obradović, 1990; Cvetković – Lay, 2002).

Darovita se djeca u mnogočemu razlikuju od njihovih vršnjaka. Darovitost se može pojaviti već u najranijoj dobi te znakove koje kod djece već od 8. mjeseca života možemo primijetiti su da ono može strpljivo slušati dugu priču te čak i zahtijevati na tome da se ona ponovno čita, prohoda ili progovori znatno ranije od vršnjaka, lako mu je slagati puzzle koje su namijenjene starijoj djeci, pokazuje osjećaj za glazbu, jasno priča priče koje je čuo ili priča o događaju koji su mu se dogodili s mnoštvom detalja, veoma brzo nauči pjesmice ili neke recitacije koje kasnije točno izgovara i sl. (Cvetković – Lay, 2002).

U nešto kasnijoj dobi možemo primijetiti da su darovita djeca mnogo puta zdravija te su tjelesno naprednija od svojih vršnjaka u smislu da su koordiniranija i sl., imaju mnogo energije koju žele potrošiti, interesiraju ih različite stvari kojima bave oni ili odrasli, brže i bolje pamte te im za to treba manje ponavljanja, vole se što više zadržati na temi koju obrađuju, produbljivati ju, razmišljaju apstraktnije u odnosu na njihove vršnjake, mogu biti talentirana u više područja ne samo u jednom poput socijalnog, kognitivnog, emocionalnog, imaju zrelije interese od svojih vršnjaka, vrlo su neovisni o drugima, mogu samostalno izmišljati priče i pjesmice, mogu se javiti neki zamišljeni prijatelji u igri, voli klasificirati sve stvari što vrlo vješto radi, ima sposobnost vođenja, shvaća neverbalnu komunikaciju (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008; Cvetković – Lay, 2002).

U kasnijoj dobi te razlike između darovito djeteta i njegovih vršnjaka primjećujemo u tome što pitanja koja darovita djeca postavljaju odraslima su puno smislenija i kvalitetnija promišljena i postavljena nego ona koja postavljaju njihovi vršnjaci, osim što postavljaju bolja pitanja, darovita djeca imaju bolje odgovore na pitanja u smislu da su njihovi odgovori razrađeni, argumentirani, sadrže puno više informacija od onih koje daju njihovi vršnjaci, sami organiziraju informacije koje saznaju, darovita djeca samostalno uče, odgojitelji ili učitelji koji s njima rade ne moraju ih direktno poučavati već samo organizirati okolinu na način da će oni iz nje moći samo doći do potrebnih informacija te bi ona trebala sadržavati enciklopedije, atlase, rječnike iz kojih će moći sami izvlačiti informacije, ali i drugi poticaji iz područja koje ih zanima poput instrumenata s kojima će oni sami moći eksperimentirati i učiti, oni puno brže usvajaju nove i apstraktne pojmove koje njihovi vršnjaci usvajaju u višim godinama, darovita djeca sama formiraju plan rada prema kojemu rade, te ukoliko im neki segment njegov ne pogoduje, sami ga i mijenjaju i prilagođavaju situaciji u kojoj se nalaze, vrlo brzo te spremno prihvaća nove ideje koje se postavljaju pred njega, više se voli družiti sa starijom djecom i odraslima iz razloga što s njima ima više zajedničkih tema za razgovor, promišljanje s obzirom na njegov naredan kognitivni razvoj, želi usmjeravati igru i druge na svoj način, iskazuje

originalnost u aktivnostima, rješavanju problemima bogatu maštu, lako slijedi složenije upute koje su mu dane (Čudina – Obradović, 1990; Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008).

Istraživanja koja je provela Nacionalna udruga za darovitu djecu (1987.) pokazala su kako su rani znakovi koje kod djece prepoznaju njihovi roditelji da djeci koja su darovita treba znatno manje sna od druge djece, da imaju bolje manipulativne vještine, bolje koordiniraju zajedno oko i ruku te da imaju napredan jezični razvoj u odnosu na svoje vršnjake (prema Cvetković – Lay, 2002). Ono što primjećujemo u ovim istraživanjima je da darovitu djecu možemo prepoznati jako rano i prije nego ona počnu tražiti različite informacije iz različitih područja, te zapravo koliko su važni roditelji u identifikaciji jer ako oni već rano u djetetovom životu prepoznaju znakove prije se počinje s identifikacijom, jer svaka potencijalna darovitost ne mora se nužno razviti i u produktivnu u kasnijem razdoblju života.

4.2.Prava i potrebe darovite djece

Kao i sva druga djeca, darovita djeca također imaju svoja prava koja se moraju poštovati. To su pravo na demokratski odnos koji je pravedan i tolerantan prema samome sebi, zatim da partnerski surađuje i komunicira s odgojiteljem, da dobiva informacije koje ga zanimaju te koje su mu potrebne, da dobije odgovor na svako svoje pitanje jer je ono jednako važno kao i pitanje svakog drugog djeteta iako nam ono možda na prvu bude kompleksno, da radi brzinom koja je njemu najpogodnija, da izrazi svoje mišljenje u svakom trenutku u kojem ono to želi, da se izrazi ako se ne slaže s nečime, da ima poštovanje od svojih vršnjaka, da ga nitko ne ometa dok radi ako to ne želi, da se osjeća sigurno i prihvaćeno u svojoj okolini i dr. (Cvetković – Lay, 2002). Bitno je poštovati prava darovite djece jer su ona mnogo puta ne poštivana. Ne poštivana su u smislu da djetetu ne osiguravamo ono što mi je potrebno za optimalan razvoj, dovoljno kompleksnu i poticajnu okolinu, nekom djetetu može biti dosadno izvoditi aktivnost koju izvode druga djeca jer mu je sve u njoj već poznato što ne poštuje pravo da radi svojom brzinom i ono što ga zanima, dosta puta je odbačeno od strane svojih vršnjaka zbog čega se može loše osjećati i dr. S obzirom na to moramo poštovati prava djeteta kako bi se ono osjećalo dobro i sigurno u svojoj okolini, a ne etiketirano od strane svojih vršnjaka ili odraslih.

S obzirom na to da su darovita djeca specifična prema svojim osobinama ličnosti, imaju određene potrebe koje su mu potrebne kako bi se optimalno razvijalo. Za početak to je potreba da je dijete u kontaktu s djecom svoje kronološke dobi (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Iako su darovita djeca intelektualno naprednija od svojih vršnjaka, ipak imaju potrebu

biti s djecom koji su im slični s obzirom na tjelesni, socijalni i emocionalni razvoj, s obzirom na to žele biti prihvaćeni u skupini svoje kronološke dobi i igrati se s njima, tako dijete može naučiti prihvaćati i poštovati svoje vršnjake i surađivati s njima (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008).

Darovito dijete ima potrebu za druženjem s vršnjakom prema intelektualnoj dobi jer ukoliko je dijete samo u kontaktu s vršnjacima kronološke dobi moglo bi se osjećati drugačije, čudno te bi iz tog razloga bilo dobro da u skupini postoji još jedno dijete sličnih sposobnosti kako bi darovito dijete vidjelo da nije čudno ili drugačije, i da ima osobu s kojom će moći dijeliti svoja promišljanja (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008).

Dijete ima potrebu raditi u obogaćenom i proširenom programu iz razloga što ona puno brže shvaćaju i usvajaju nove informacije, imaju sposobnosti obrađivati složenije misaone operacije te je onda bitno da djeca rade u obogaćenom programu koji će im omogućiti daljnji razvitak misaonih procesa, a rad u standardnom programu je za darovitu djecu dosadan i njihove sposobnosti stagniraju umjesto da se razvijaju (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008).

Darovita djeca imaju potrebu za neovisnim učenjem iz razloga što oni samostalno uče i istražuju, samostalno eksperimentiraju s informacijama koje posjeduju, samostalno izvlače informacije i razvrstavaju ih te je zato važno poštivati njihovu potrebu za neovisnošću kako djeca ne bi bila frustrirana (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Imaju potrebu za izazovima sve do točke kada mogu pogriješiti, potrebno im je postavljati teške, ali rješive izazovne probleme kako se ne bi naučili na uspjeh, jer oni laki i bez velikih problema dolaze do rješenja situacije, te s težim izazovima ovi vježbaju i dalje razvijaju svoje sposobnosti (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Darovita djeca isto tako imaju potrebu za programom koji potiče njihov cjelokupni razvoj, jer ukoliko dopustimo samo razvoj njihovih specifičnih osobina ostale će biti zakinute te je zato važno raditi s djecom u kvalitetnom programu koji će izazivati i razvijati sve njihove sposobnosti, a tako mogu otkriti i svoje druge sposobnosti osim specifičnih (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008).

Prava darovite djece opisana su i zakonski određena važnim dokumentima, ističući Konvenciju o pravima djeteta (1989) kojom se propisuje da svako dijete pa tako i darovito ima pravo na slobodu traženja, neovisno o njegovim granicama, kao što je to primjer kod darovite djece, oni traže zahtjevnije činjenice i informacije od svojih vršnjaka te im treba biti omogućen izvor istih kako bi se poštivalo ovo pravo. Također, svako dijete ima pravo na životni standard koji je primjeren njemu, njegovom duševnom, tjelesnom razvoju, što je veoma važno darovitoj djeci

jer kako bi razvili maksimalno svoj potencijal, svi aspekti njihovog razvoja moraju se poticati, a kao što primjećujemo u ovom dokumentu, imaju na to pravo. Konvencija (1989) opisuje kako dijete ima pravo na život, na prehranu, odgovarajući životni standard, ali isto tako i pravo na obrazovanje, na igru, na slobodno vrijeme, na informiranje i sl. Darovitoj djeci kako bi se ta prava ostvarila, potrebna je prilagodba života i samog provođenja vremena bilo kod kuće ili u odgojno – obrazovnoj ustanovi. Primjerice, kako bi se ostvarilo pravo na obrazovanje, bitan je prilagođen i obogaćen program koji će dijete polaziti iz razloga što su njegove potrebe za znanjem i učenjem veće od onih koje imaju njihovi vršnjaci. Važno je da se ova prava poštuju u svakoj odgojno – obrazovnoj ustanovi koju dijete pohađa isto kao i u obitelji. Darovito je dijete s pravima isto kao i ostala djeca, kako bi ta prava ostvarili morat ćemo napraviti određene prilagodbe u obrazovanju te djece i u samom životu, kako bi imala mogućnost maksimalno se razviti kao i druga djeca.

Osim osnovnih prava kao što su pravo na život i obrazovanje, dječji vrtić darovitoj djeci osigurava još neka prava koja možda i nisu direktno opisana u Konvenciji o pravima djece. Državni pedagoški standard (2008) navodi kako se u vrtiću treba osigurati poseban program za darovitu djecu koji će odgajatelji provoditi, a bit će prilagođen njihovim potrebama, isto tako je važno i rano otkrivanje i identifikacija darovitosti, o čemu se ranije raspravljalo, a sam proces provodi psiholog zajedno s drugim stručnim suradnicima u ustanovi. Programi prema kojima darovita djeca pohađaju vrtić, stvarani su i sastavljeni prema individualnim potrebama samog djeteta za koje se on sastavlja, nekim dodatnim sadržajima koji se ne provode u redovitim programima, također, program je zasnovan na stalnoj suradnji s roditeljima djeteta koja je neophodna za optimalan razvoj njega samoga te suradnji sa raznim stručnjacima i znanstvenim ustanovama kako bi se djetetov program obogatio sadržajima koji će proširiti temu kojom se bavi. Isto tako važan dio programa je praćenje napretka djeteta kako bi se program mogao uvijek prilagođavati te bi dijete dalje napredovalo, što nam govori o tome da je isto tako važno da je program fleksibilan kao i program koji je namijenjen drugoj djeci. Ovime je u vrtiću ostvareno pravo na obrazovanje darovitoj djeci, jer kao što je već spomenuto, njima je potreban proširen sadržaj i više mogućnosti za istraživanje i proširivanje teme kojom se bave.

Prema Državnom pedagoškom standardu (2008), zaključujemo kako su zakonski prava darovite djece dobro regulirana i poštivana, no ipak u praksi možemo otvoriti pitanje „Jesu li odgajatelji dovoljno educirani za rad s darovitom djecom, za prepoznavanje ranih znakova koji će upućivati na mogućnost identifikacije?“. Ovim se pitanjem važno baviti iz razloga što ukoliko odgajatelji nisu dovoljno educirani za rad s darovitom djecom, pitanje je hoće li ga prepoznati

kako bi uopće proces identifikacije započeo te kako bi se sastavio prilagođeni program. Više o ovom pitanju raspravljat će se u poglavlju 4.5. „Uloga odgajatelja u identifikaciji darovitog djeteta“.

4.3. Metode identifikacije

Dvije metode koje se u procesu identifikacije darovite djece najčešće koriste su metoda procjenjivanja i metoda testiranja (Sindik, Elez, 2011). To su neke osnovne metode koje se koriste, ali postoji još i niz drugih, a spomenut ćemo još jednu, a to je tehnika intervjua koja se koristi kada od djeteta ili roditelja možemo dobiti neke važne informacije koje će nam pomoći u procesu identifikacije (Sindik, Elez, 2011). Metode koje slijede u nastavku primjeri su dobre prakse koja se koristi u školskom sustavu, no svakako se u prilagođenom obliku mogu koristiti i u vrtiću, na način da su prilagođene samom odgojno – obrazovnom procesu te uzrastu djeteta koje promatramo.

4.3.1. Metoda procjenjivanja

Metoda procjenjivanja odnosi se na procjenjivanje neke osobine djeteta koje promatramo poput njegove motivacije za rad ili osobina ličnosti te sama vrijednost njegovog produkta, nekog njegovog postignuća poput odsviranog djela ili likovnog uratka (Sindik, Elez, 2011). Osnovna karakteristika metode procjenjivanja je da se njome utvrđuju osobine kod pojedinca, a pritom se ne koristi nikakav instrument već isključivo čovjek promatra i procjenjuje te si zbog toga subjektivnog karaktera i podložne greškama (Koren, 1989). U ovoj se metodi koriste različite kontrolne liste i skale procjene kako bi se napravila procjena osobina i produkata te kasnije odredio stupanj darovitosti pojedinca (Sindik, Elez, 2011). Koriste se dva oblike procjenjivanja, prvi je „procjenjivanje razvijenosti odgovarajućih osobina“, a drugi „procjenjivanje vrijednosti duhovnih i materijalnih proizvoda“ (Koren, 1989: 23).

Kod procjenjivanja osobina vrši se kontinuirano promatranje kako bi se ustanovio stupanj razvijenosti osobina koje mogu upućivati na darovitost i na taj se način prepoznaje potencijalna darovitost, a procjenjivanje vrše odgojitelji, roditelji, ili neko drugo stručno osoblje (Koren, 1989). Kod procjenjivanja produkata koje su djeca proizvela, analizira se i procjenjuje vrijednost tog produkta u odnosu na neke standarde (većinom su to standardi koje postiže većina djece u tom području) (Koren, 1989).

Metoda procjenjivanja, kao što smo već naveli, ne provodi se na način da odgojitelji ili druge stručne osobe procjenjuju ponašanja koja smatraju da bi mogla biti pokazatelji darovitosti, već postoje ljestvice koje im pokazuju na koja ponašanja moraju obratiti pažnju. Jedan primjer takvih ljestvica je PROFNAD ljestvica koja sadrži područja nadarenosti sa time da svako područje sadrži osam opisa osobina ponašanja koja ukazuju na darovitost (Koren, 1989). Nastavnik ocjenjuje djetetovo ponašanje sa brojevima od 1 do 4 gdje 1 i 2 ne ukazuju na darovitost, 3 ukazuje na to da postoje neki vidljivi znakovi darovitosti, a 4 pokazuje da postoje znatno vidljivi znakovi darovitosti (Koren, 1989). S obzirom na ocjenjivanje, neke ozbiljnije naznake da se radi o darovitosti vide se u onim područjima darovitosti u kojima je nastavnik dijete ocijenio s 20 ili više bodova (Koren, 1989). Osim odgojitelja, procjenu mogu provoditi roditelji kojima se onda daju instrumenti, upitnik prema kojima će pratiti ponašanje pojedinca (Koren, 1989). Roditelji koriste upitnik *PRONAD-R* koja sadrži dvadeset i pet pitanja koja pokrivaju sva područja darovitosti, a odgovori roditelja zapravo se reflektiraju na iskustvo o ponašanju njihova djeteta (Koren, 1989). Roditelju je kroz upitnik omogućeno da osim davanja odgovora *DA i NE*, da odgovor *NISAM SIGURAN* (Koren, 1989). Upitnik ima na početku jasnu uputu koja korisnika upućuje na to kako riješiti upitnika te koja ga motivira na rješavanje, ali i objašnjava svrhu upitnika, a na kraju postoji prostor u kojem roditelji mogu izraziti svoje primjedbe ukoliko postoje i dopuniti neke svoje odgovore (Koren, 1989).

Podaci koji se sakupe kroz ova dva oblika procjenjivanja služe za kvalitetnije određivanje dijagnoze (Koren, 1989).

Nedostaci ove metode je što je ona podložna nekim subjektivnim zaključcima procjenjivača, te ono što je možda i glavni nedostatak jest to što neki dijelovi skale nisu točno definirani, primjerice procjena „u velikoj mjeri“ jednom procjenjivaču može značiti jedno, a drugome nešto sasvim drugo i samim time dolazi do toga da rezultati tih skala nisu u potpunosti ispravni te kao što smo već naglasili subjektivne naravi (Sindik, Elez, 2011).

4.3.2. Metoda testiranja

Druga metoda koje se koristi je metoda testiranja koja koristi neke standardizirane mjerne instrumente koje koriste osposobljeni stručnjaci, a temeljem testa kojeg je pojedinac riješio, uspoređuju se njegovi rezultati s prosjekom populacije i na taj način zaključuje jesu li njegovi rezultati iznadprosječni ili nisu (Sindik, Elez, 2011). Takvi standardizirani instrumenti nam pokazuju točno što njima mjerimo, koliko su objektivni podaci koje provođenjem tih

instrumentima dobijemo, koliko su pouzdani podaci koje dobijemo te nam omogućuju da na temelju nekih normi utvrdimo položaj pojedinca u društvu (Koren, 1989).

Danas se u procesu koriste različite vrste testova kojima se ispituju različite karakteristike djeteta, pa tako postoje testovi općih i testovi specifičnih sposobnosti koji ispituju karakteristike poput inteligencije ili glazbene, umjetničke, psihomotorne sposobnosti, testovi stvaralačkih sposobnosti, testovi postignuća i dr. (Sindik, Elez, 2011).

4.4. Pogreške pri identifikaciji darovite djece i opasnosti kod neprepoznavanja darovitosti

Pogreške do kojih dolazi u procesu identifikacije darovite djece jest taj što odgojitelji ili roditelji pogrešno procjenjuju neke osobine djeteta, tj. precjenjuju ili podcjenjuju (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Ono zbog čega se mnogo puta javljaju ove pogreške je to što se u praćenju znakova vodimo mitovima i zabludama koji se najčešće vežu uz darovite (Sekulić – Majurec, 1995). Najčešće pogreške u kojima odgojitelji i učitelji pogrešno procjenjuju djetetove osobine su vezane uz obiteljski status, ponašanje djeteta, znanje i tjelesni izgled, a podcjenjuju s djeca koja dolaze iz obitelji niskog socio-ekonomskog statusa i čiji roditelji nemaju visoke ambicije kao obrazovaniji roditelji (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008).

Kada govorimo o obiteljskom statusu djeteta, odgojitelji i učitelji mnogo puta precjenjuju djecu koja dolaze iz obitelji višeg socio-ekonomskog statusa ili čiji su roditelji obrazovaniji (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Dakle, shodno time zaključujemo da odgojitelji s obzirom na obiteljski status pogrešno procjenjuju djecu, a razlog tomu je što djeca koja dolaze iz obitelji boljeg socio-ekonomskog statusa žive u poticajnijem okruženju, izloženi su mnoštvu poticaja što materijalnim, što okolinskim, te na taj način istražuje, stječe iskustvo, znanje koje kasnije pokazuje odgojitelju, a on zaključuje da se radi o darovitom djetetu jer ono ima mnoštvo znanja o različitim sadržajima, a ne uzima u obzir okruženje iz kojeg dijete dolazi koje može upućivati na to da se ipak ne radi o darovitom djetetu (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Djeca koja dolaze iz obitelji čiji roditelji imaju veće ambicije koje se odnose na djetetovo obrazovanje ili izgled i dr., imat će veću podršku da to i ostvare, što nije slučaj u obiteljima gdje roditelji nemaju takve ambicije, a mnogo se puta to događa u siromašnijim obiteljima jer tada roditelji svojoj djeci nastoje osigurati ono najosnovnije što im je potrebno za život dok se u tijeku ne obaziru mnogo na djetetovo obrazovanje ili izgled (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008).

Kod ponašanja djece precjenjuju se djeca koja su poslušna, ekstrovertna, te ona koja su visoko motivirana za rad i neko postignuće u području koje ga zanima, dok se podcjenjuju djeca koja su neposlušna, „zločesta“, koja su introvertna, povučena i stidljiva te djeca koja zapravo imaju jako nisku motivaciju za rad (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Često su poslušna djeca pogrešno izdvojena kao darovita iako osobina „poslušnost“ nema nikakve veze s darovitošću, no odgojitelji misle da ova djeca mogu biti darovita jer su kako kažu „pametna da vide da su odrasli uvijek u pravu“, sve rade na vrijeme kako i trebaju, slušaju odrasle u svom okruženju, a kada pogledamo neke osobine ličnosti koje darovita djeca posjeduju, vidjet ćemo da poslušnost nije jedna od njih te odgojitelji nepravедno onu „neposlušnu djecu“ ili djecu s problemima u ponašanju zanemaruju (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Ekstrovertna djeca imaju nešto bolju socijalnu inteligenciju, više se ističu među djecom, mogu se bolje prilagoditi skupini u kojoj se nalaze, ali to ne mora značiti da ona spadaju među darovitu djecu, te se mnogo puta onu djecu koja su introvertna, koja se ne ističu, koja su povučena, igraju se sama, zanemaruje u smislu darovitosti (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Može se dogoditi da kada introvertnoj djecu dajemo potrebnu pažnju i odgovarajuću podršku koja će im omogućiti da razvijaju svoju darovitost, spoznamo njihovu stvarnu darovitost i mogućnosti koje ta djeca posjeduju (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Zbog toga nikada ne smijemo zanemariti djecu koja se ne ističu jer nas mogu prevariti, mogu ostati neprepoznata. Djeca koja imaju visoku motivaciju za rad ne moraju uvijek biti i darovita, darovita djeca često iskazuju visoku motivaciju za rad ali ne nužno i kako bi se izborili za neku vanjsku nagradu ili poticaj (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Djeci koja potiču iz obitelji gdje roditelji nisu imali visoke ambicije, često puta ne pokazuju neku visoku motivaciju za rad, a odgojitelj to mora prepoznati i pomoći im da zadovolje svoje specifične potrebe i interese te da dobiju motivaciju za rad i razviju pozitivnu sliku o sebi i svojim mogućnostima (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008).

Ona djeca koja se često precjenjuju su ona koja imaju veliko opće znanje, ona koja imaju jako dobro razvijen govor i općenito bogat rječnik, djeca koja vrlo rano počinju čitati, dok se podcjenjuju djeca koja nemaju veliko opće znanje, koja nemaju dobro razvijen govor i imaju siromašan rječnik kojim se izražavaju, djeca koja ne počnu rano čitati štoviše koju to ne zanima (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Kao što smo već ranije spomenuli, veliko znanje iz nekog područja ili opće znanje može biti posljedica visokih roditeljskih ambicija ili poticajnog okruženja koje su roditelji svom djetetu omogućili te je to znanje općenito posljedica poticanja i nastojanja drugih iz djetetove okoline, dok je kod darovite djece ono posljedica

samostalnog rada i motivacije za učenje i rad (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Iz tog razloga, ne smijemo promatrati ovu osobinu izolirano od drugih jer na taj način možemo pogrešno procijeniti dijete kao darovito (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Osobina poput razvijenosti govora i bogatstva rječnika mogu biti posljedica okoline u kojem dijete odrasta, stoga dijete koje ima bogatiji rječnik možda dolazi obiteljskog okruženja koje njegov govorni razvoj svakodnevno stimulira, te ne mora značiti da je to dijete darovito, a isto se tako može dogoditi da darovito dijete dolazi iz nepovoljnih obiteljskih uvjeta te ima usporen govorni razvoj i ga odgojitelj mora više stimulirati kako bi ono doseglo svoj puni potencijal, zbog toga ne smijemo podcjenjivati takvu djecu (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Također, iako je rano čitanje jedan od ranih znakova darovitosti kod djeteta, može biti precijenjeno jer kod neke djece može biti posljedica zalaganja roditelja ili drugih odraslih u djetetovoj okolini, dok je kod darovite djece to posljedica samostalnog rada i spontanosti (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008).

Kod tjelesnog izgleda djeteta precjenjuju se djeca koja imaju napredniji tjelesni razvoj te u ljepša i privlačnija, dok se djeca koja su tjelesno zaostaliya ili manje privlačna podcjenjuju (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Sva su djeca različita te se sva razlikuju po svome izgledu i tjelesnom razvoju. Ona koja u predškolskoj dobi ljepše izgledaju ili su tjelesno razvijenija od svojih vršnjaka se često smatraju darovitima iako to ne mora biti slučaj, ali te osobine kod djece odgojitelje znaju ponukati na krivi zaključak na što se mora paziti (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Također se podcjenjuju i djeca s teškoćama u razvoju, ali ne mora značiti da takva djeca ne mogu biti i darovita (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008). Kroz povijest imamo mnogo primjera takvih ljudi poput Beethovena koji je skladao iako je bio gluh, a takvu djecu nazivamo „*twice excepcional*“, te zapravo na takvu djecu moramo posebno obratiti pažnju jer ako preveliku pažnju pridajemo njihovim teškoćama možemo zaobići njihovu darovitost, neprepoznati je (Cvetković – Lay, Sekulić – Majurec, 2008).

Pogreške u identifikaciji djece možemo reći da najčešće proizlaze iz precjenjivanja nekih kognitivnih osobina djeteta kao što su suradljivost ili poslušnost i iz toga što je lakše zapaziti umjerenu darovitost neko izrazitu, primjerice djecu koja pokazuju veliko znanje nego djecu koja to ne pokazuju iako ga imaju.¹

¹ Preuzeto s

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjs7syckMH3AhWk_7sIHf30CawQFnoECAUQAQ&url=https%3A%2F%2Fmzo.gov.hr%2FUserDocsImages%2Fdokumenti%2FObravozvanje%2FNacionalniKurikulum%2FOkvi%2FOkvir%2520za%2520poticanje%2520iskustava%2520u%2520

Nužno je što ranije prepoznati darovito dijete kako bi se odmah krenulo s poticanjem darovitosti. Također, postoje i opasnosti poput forsiranja i etiketiranja, do kojih može doći prilikom identifikacije (Čudina – Obradović, 1990).

Velika opasnost se javlja kada roditelji u proces poticanja darovitosti dodaju svoju motivaciju za uspjehom, neke kriterije koji znače uspjeh, ili samu želju za uspjehom te to rezultira prevelikom nametljivosti roditelja, oduzimanjem ponosa za uspjehom djetetu, djecu koja su ovisna i niskog samopoštovanja (Čudina – Obradović, 1990). Zapravo dolazi do toga da roditelji nameću djeci motivaciju, aktivnost, vježbanje, a to je neprimjereno jer darovita djeca zahtijevaju da su izložena poticajima te da sve ostalo poput motivacije i aktivnosti dolazi od njih samih (Čudina – Obradović, 1990). Prirodno učenje sadrži elemente poput spontanosti i interesa, a forsiranje sadrži elemente poput prisile i nametnutosti (Čudina – Obradović, 1990). Samo forsiranje može poprimiti različite oblike te se zbog toga rabi pojam forsiranog djeteta u različitim značenjima poput onog da dijete pokazuje ponašanja karakteristična za stariju dob, no ona su površna, dijete ne razumije suštinu njih samih, a mogu pokazati i emocionalnu napetost kao posljedicu atmosfere učenja (Čudina – Obradović, 1990). Drugo značenje se odnosi na to da dijete ostavlja dojam superiornosti nad drugom djecom dok su njegove sposobnosti jednake ili niže od djece čiji ih roditelji ne forsiraju (Čudina – Obradović, 1990). Treće značenje se odnosi na djecu koja imaju visoke sposobnosti, a koju roditelji uče da su svjesni svojih visokih sposobnosti, da su „bolja“ od druge djece što kod njih razvija potreba za odobravanjem ili priznanjem okoline (Čudina – Obradović, 1990). Četvrto se značenje odnosi na dijete koje nema motivaciju za razvijanje sposobnosti u području u kojem je darovit i roditelja koji je jako motiviran za razvoj tih sposobnosti te dolazi do prisile i nametanja razvoja tih vještina (Čudina – Obradović, 1990). Forsirano je dijete zapravo rezultat roditelja i njihovih osobnosti jer na darovito dijete gledaju iz svog aspekta, a ne iz aspekta djeteta, što bi ono htjelo, što bi bilo najbolje za njega (Čudina – Obradović, 1990).

Etiketiranjem djeteta kao „darovitog“ može uvelike utjecati na različite aspekte njegovog života što je još jedna od opasnosti identifikacije. Može doći do poremećaja u obiteljskim ulogama, točnije uloga djeteta i roditelja, jer je u nekim područjima dijete dovoljno zrelo da preuzme glavnu ulogu te zbog toga dolazi do poteškoće, odrasli ne znaju hoće li darovito dijete tretirati kao dijete ili odraslog (Čudina – Obradović, 1990). Roditelji nakon identifikacije često osjećaju strah ili preveliku odgovornost da djetetovu darovitost razviju maksimalno, a postoji mogućnost

za neuspjeh (Čudina – Obradović, 1990). Identifikacija nekad izaziva potrebu za promjenama u obitelji, što nekada može doći, ali i prijeći ekstremne granice žrtvovanja (Čudina – Obradović, 1990). Kod braće djeteta, ova etiketa može izazvati osjećaj zapostavljenosti, ljubomore, a to može rezultirati poremećajem odnosa između braće, roditelja i djeteta (Čudina – Obradović, 1990). Zbog etikete „darovitosti“ dijete može imati loše odnose s vršnjacima i može doći do socijalnog izoliranja (Čudina – Obradović, 1990). Ustanova u kojoj se dijete obrazuje može reagirati s potrebom da se adaptira i prilagodi maksimalno djetetu i njegovim potencijalima, ali s druge strane može reagirati i otporom prema povećanom obujmu posla i zahtjevima koje to dijete ima, a problemi su manji ukoliko je osoblje upoznato s problematikom darovitosti i oblicima podrške i poticanja (Čudina – Obradović, 1990). Česta je pojava da se darovito dijete, koje je identificirano, omalovažava samo sebe, može doći do pada pozitivne slike o sebi, samopouzdanja i sigurnosti kao rezultata visokih očekivanja okoline (Čudina – Obradović, 1990).

4.5.Uloga odgojitelja u identifikaciji darovitog djeteta

Odgojitelj je osoba koja provodi mnogo vremena s djecom iz svoje skupine. On, promatrajući ih skuplja različite informacije o njima, o njihovom razvoju, kognitivnim sposobnostima, pa samim time može i primijetiti da li određeno dijete ima neke iznadprosječne sposobnosti. Kao prvo, moramo spomenuti kako odgojitelj mora poznavati neke znakove, rane znakove, koji se mogu pojaviti kod djece, a upućuju da je riječ o darovitosti (Martinez, Sanchez, Ferrandiz, 2004). Odgojitelji upotrebljavaju različite kontrolne liste koje sadrže neke važne karakteristike darovitog djeteta, a koje nam pomažu da bolje promotrimo ima li neko dijete neku određenu karakteristiku koja nas upućuje na darovitost, tj. da li je potencijalno darovito (Martinez i sur., 2004). Samim time odgojitelji su jako vrijedan izvor informacija stručnjacima kasnije u identifikaciji, zato što mnogo vremena provode s djetetom kojega se identificira, promatraju ga, skupljaju različite informacije na različite načine, možda imaju fotografije, videozapise, anegdotske bilješke koje bi mogle pomoći stručnjacima u identifikaciji, razumijevanju djeteta, njegovih osobina kao darovitog djeteta (Martinez i sur., 2004).

Možemo reći kako je uloga odgojitelja zapravo pratiti djetetove karakteristike, bilježiti ih, sakupljati informacije koje bi mogle biti od velike važnosti, odgojitelj je uz roditelje jedna od prvih osoba koje mogu identificirati neke izvanredne sposobnosti djeteta te inicirati proces identifikacije kako dijete ne bi ostalo neprepoznato (Okoye, 2013).

Bitno je naglasiti kako što ranija identifikacija darovite djece pospješuje da se njihove sposobnosti razviju u svom punom potencijalu (Shabani, Atanasoska, 2021). Stoga, ključna uloga odgojitelja je u promatranju, primjećivanju znakova koje mogu ukazivati na darovitost, promatranju dječjih interesa koji će kasnije pomoći u izradi obogaćenog programa za dijete prema kojemu će se ono razvijati u skladu sa svojim mogućnostima (Shabani, Atanasoska, 2021). Iako odgojitelji mogu otkriti neke veoma visoke sposobnosti kod djeteta, također mnogo puta se dogodi da neka djeca ostanu neprimijećena zato što se njihove visoke sposobnosti kriju iza nekih drugih karakteristika poput povučенosti ili možda jednostavno zamjene djetetove visoke sposobnosti za sposobnosti bistrog djeteta, odgojitelji mogu krivo procijeniti djetetove karakteristike zbog čega moraju biti veoma oprezni kada se radi o procjenjivanju djetetovih sposobnosti (Shabani, Atanasoska, 2021).

Pitanje koje se otvara je „Jesu li odgajatelji dovoljno osposobljeni za rad s darovitom djecom, mogu li prepoznati neke rane znakove darovitosti?“. Uzmemo li za primjer Učiteljski fakultet u Rijeci, on nudi jedan izborni predmet koji se bavi temom darovite djece i to samo jedan semestar u trećoj godini preddiplomskog studija, te se sa ovom temom još susrećemo na predmetu Inkluzivni odgoj i obrazovanje, no vrlo površno. Zaključujemo prema tome da odgajatelji nisu dovoljno educirani o ovoj temi te da bi se na fakultetu trebalo više razgovarati o njoj. Kasnije, u samom radu, odgajatelji bi se mogli osjećati nedovoljno kompetentno za rad s darovitom djecom s obzirom na oskudnu edukaciju koju su dobili o njima. Istraživanje autorica Scepanovic i Lazarević (2019) koje je izneseno na četvrtoj konferenciji „Talent education“ u Sloveniji govori kako odgojno – obrazovni radnici nemaju dovoljno iskustva u radu s darovitom djecom. Najčešće se identificiraju djeca čija se darovitost manifestira raznim uspjesima. Govore o tome kako je potrebno educirati odgojno – obrazovne radnike za rad s darovitom djecom te za prepoznavanje istih, osigurati im potrebno znanje koje će im pomoći u radu i sl. Prema tome vidimo da odgajatelji i učitelji nisu dovoljno educirani te kako bi trebala postojati dodatna edukacija koja će im pomoći u radu s darovitom djecom.

4.6.Uloga obitelji u identifikaciji darovitog djeteta

Dijete najviše vremena provodi sa svojim roditeljima, stoga možemo zaključiti da su roditelji ti koji bi trebali primijetiti neke rane znakove darovitosti kod djeteta. Baš iz tog razloga, roditelji su nam veoma vrijedan izvor informacija (poput odgojitelja) o svojoj djeci, svoju djecu poznaju bolje od ikoga te nam mogu pružiti informacije koje će nam reći nešto više o djetetovom ponašanju, nekim njegovim osobinama, ali i interesima (Sutherland, 2005). Mnogo puta

odgojitelji na roditelje gledaju kao na osobe koje će precijeniti mogućnosti svog djeteta jer je njihovo te da će zapravo biti previše subjektivni u procjenjivanju mogućnosti svog djeteta (Sutherland, 2005). No, kod roditelja mišljenje može biti potpuno suprotno, oni možda neće htjeti reći odgojitelju svog djeteta o osobinama koje su primijetili kod njega, a možda mogu biti naznaka darovitosti, zato što su mišljenja da će se na taj način pokazati kao roditelj koji je preambiciozan ili koji previše traži od svojeg djeteta (Sutherland, 2005). Prema tome vrtić mora biti sigurna zajednica u kojoj će roditelji htjeti podijeliti informacije koje imaju o svome djetetu, a koje će odgojiteljima uvelike pomoći (Sutherland, 2005). Zajednica mora biti prijateljski nastrojena prema roditeljima i pružati im dobrodošlicu, odgojitelj i roditelj trebaju izgraditi odnos koji će biti partnerski i temeljen na međusobnom povjerenju, roditelji moraju uvijek biti upućeni u najnovije informacije koje odgojitelj ima o njihovom djetetu, odgojitelj treba saslušati roditelje i vjerovati im te će se na taj način stvoriti jedan odnos u kojemu će roditelji imati značajnu ulogu prenositelja informacija koje će dalje pomoći odgojitelju i stručnom timu u procesu identifikacije (Sutherland, 2005). Više o osobinama i mogućnostima djeteta možemo saznati ako sastavimo anketu koja će sadržavati različita pitanja kroz koja ćemo saznati koje su osobine i mogućnosti roditelji primijetili kod djeteta i koliko su razvijene što nam pomaže u identifikaciji (Sutherland, 2005).

5. ŠTO NAKON IDENTIFIKACIJE?

Nakon što proces identifikacije završi i dijete je identificirano kao darovito, slijedi pružanje podrške djetetu i izrada programa koji će biti prilagođen njegovim potrebama i poticati aktivno učenje i kreativno mišljenje kod djeteta, a sve u svrhu daljnjeg razvijanja djetetove darovitosti (Cvetković – Lay, 2010). Dobro je da se učenje s darovitim djetetom odvija kroz projekt iz razloga što takvim načinom rada, dijete proširuje svoja znanja, bogati svoja iskustva te pronalazi neke nove interese i zapravo mu je zanimljivo učiti i vlastitim osjetilima doživljavati određenu temu oko koje se vrti projekt (Cvetković – Lay, 2010).

Predškolski kurikulum pogodniji je za ovakvu organizaciju učenja od školskog iz razloga što u vrtiću je sve aktivnosti moguće provoditi u svakodnevnim situacijama jer je kurikulum fleksibilan te učenje nije strukturirano i parcijalizirano kao u školskom kurikulumu (Cvetković – Lay, 2010). Program prema kojemu će darovita djeca učiti trebao bi biti bogatiji nego osnovni program, prošireniji na način da se kroz takvo učenje kod djece razvijaju neki viši misaoni procesi poput klasificiranja ili sintetiziranja te također da potiče divergentno mišljenje kod djeteta (Cvetković – Lay, 2010). Ovim programom djetetu je važno omogućiti druženje, komunikaciju, interakciju s djecom njegove mentalne dobi, ne samo kronološke, s djecom sličnih interesa i sposobnosti kako bi mogao dijeliti svoje mišljenje s drugima, socijalizirati se, pravilno se razvijati, a za pravilan razvoj i socijalizaciju također je važna i interakcija s vršnjacima iste kronološke dobi kao i dijete (Cvetković – Lay, 2010). Ono što je cilj ovakvog pristupa djetetu je zadovoljenje njegovih specifičnih potreba koje ne mogu biti zadovoljene osnovnom programom te osigurati djetetu ono što mu je primjereno prema njegovim sposobnostima i interesima (Cvetković – Lay, 2010). Zapravo se najviše pozornosti treba posvetiti „stjecanju znanja, širenju iskustva i stjecanju navika učenja, stvaranju uvjeta za razvoj izražene kreativnosti, razvijanju određenih osobina ličnosti i motivacije“ (Cvetković – Lay, 2010: 91). Možemo objediniti kako je glavni cilj obogaćenog programa razvijanje djetetovih već visokih sposobnosti kroz proširivanje i obogaćivanje aktivnosti kojima se bavi i iskustva koja stječe kroz njih (Cvetković – Lay, 2010).

Osim što je pomoć nakon identifikacije potrebna djetetu, potrebna je i njegovim roditeljima kako bi se snašli u cijeloj novonastaloj situaciji. Roditeljima je potrebno savjetovanje i podrška. Postoje mnoge knjige koje će roditeljima pomoći u boljem razumijevanju njihove djece kao i udruge poput Centra za poticanje darovitosti u Rijeci ili Centar za poticanje darovitosti „Bistrić“

kojima se roditelji mogu obratiti ukoliko imaju neke nedoumice, ali i na njihovim web stranicama mogu pronaći razne informacije koje bi im mogle biti od pomoći. Također, podrška roditeljima mora biti ustanova koju dijete pohađa kako bi se roditelji osjećali kao da nisu sami u cijeloj situaciji te kako bi mogli pitati za savjet ljude koji su više upućeni u temu darovitosti od njih samih, ali naravno kako bi se osjećali da je njihovo dijete sretno i sigurno u sredini u kojoj boravi.

6. ZAKLJUČAK

Darovitost je pojam koji je još uvijek nedovoljno istražen te o kojem se još uvijek nedovoljno raspravlja. Poznato je da se darovitost definira kao sklop iznadprosječnih sposobnosti pojedinca koje mogu dovesti do manifesne darovitosti, tj. darovitosti koja se očituje u produktima pojedinca. Veoma je važna identifikacija darovite djece kako bi se odgojno – obrazovni rad mogao prilagoditi njihovim potrebama. Rana identifikacija, ona koja se događa još dok je dijete u vrtiću, veoma je važna kako bi intervencije koje se kasnije provode bile uspješnije. Postoje različite metode kojima se primjećuju rani znakovi darovitosti kod djece, a identifikaciju provode stručni suradnici u vrtiću u suradnji s odgajateljima i roditeljima.

Odgajatelji imaju bitnu ulogu u identifikaciji jer isto kao i roditelji prenose bitne informacije o djeci, a koje su ključne za identifikaciju. Oni promatraju djecu i provode mnogo vremena s djecom u odgojno-obrazovnoj ustanovi što im omogućuje da sakupe mnoštvo informacija o djetetu. Identifikacija bi se trebala provoditi u što ranijoj dobi kako bi dijete što ranije dobilo potrebnu podršku te počelo pohađati prilagođeni program. Važno je da se odgajatelji obrazuju kako bi prepoznali rane znakove darovitosti te da surađuju s roditeljima djece kako bi osjetili da imaju podršku te kako bi im pomogli u odgoju djeteta ukoliko roditelji izraze želju za time.

Neka djeca koja su potencijalno darovita mogu ostati zanemarena zbog nekih drugih karakteristika koje zasjenjuju iznadprosječne sposobnosti zbog čega je od velike važnosti ne zaključivati unaprijed, te svako dijete tretirati kao potencijalno darovito.

Nakon što proces identifikacije završi i dijete je identificirano kao darovito, slijedi pružanje podrške djetetu i izrada programa koji će biti prilagođen njegovim potrebama i poticati aktivno učenje i kreativno mišljenje kod djeteta, a sve u svrhu daljnjeg razvijanja djetetove darovitosti. Program koji djeca pohađaju nakon identifikacije, a provodi ga odgajatelj, je prilagođen potrebama pojedinog djeteta, a sastavlja ga psiholog u suradnji s odgajateljem i roditeljem.

7. LITERATURA

1. Cvetković – Lay, J. (2002). *Darovito je, što ću sa sobom?: Priručnik za obitelj, vrtić i školu*. Zagreb: Alineja
2. Cvetković – Lay, J. (2010). *Darovito je, što ću sa sobom?: Priručnik za obitelj, vrtić i školu; 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje*. Zagreb: Alineja
3. Cvetković – Lay, J., Sekulić – Majurec, A. (2008). *Darovito je, što ću s njim?: Priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi*. Zagreb: Alineja
4. Cvetković – Lay, J., (2002). *Ja hoću i mogu više: Priručnik za odgoj darovite djece od 3 do 8 godina*. Zagreb: Alinea
5. Čudina – Obradović, M., (1990). *Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zareb: Školska knjiga
6. Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe, NN 63/08
7. Huzjak, M. (2006). GIFTEDNESS, TALENT AND CREATIVITY IN THE EDUCATIONAL PROCESS. *Odgovne znanosti*, 8 (1(11)), 289-300. Preuzeto 16.04.2022. s <https://hrcak.srce.hr/26205>
8. Gross, M. (2006). Exceptionally Gifted Children: Long-Term Outcomes of Academic Acceleration and Nonacceleration u: *Journal for the Education of the Gifted*. 29(4); 404-429
9. Konvencija o pravima djeteta, 1989. Preuzeto 18.08.2022. s URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjI4bXM4H6AhX2i0HHdX6Cb8QFnoECAUQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.unicef.hr%2Fwp-content%2Fuploads%2F2017%2F05%2FKonvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf&usg=AOvVaw3i64FfSfYrxP3FNFopDdHO
10. Koren, I., (1989). *Kako prepoznati i identificirati darovitog učenika*. Zagreb: Školske novine.
11. Manning, S. (2006). Recognizing gifted students: A practical guide for teachers. *Kappa delta Pi record*, 42(2), 64-68
12. Martinez, J., P., Sanchez, C., Ferrandiz, C. (2004). *The role of the teacher within the identification of gifted students*. *Educational – line*. Preuzeto 03.05.2022. s https://www.researchgate.net/publication/323737555_The_role_of_the_teacher_within_the_identification_of_gifted_students

13. Mlinarević, V., Zrilić, S. (2021). *Integralan pristup darovitosti – perspektiva u odgoju i obrazovanju*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada d.o.o.
14. Nacionalni dokument za poticanje iskustva učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika (2017). Preuzeto 02.05.2022. s URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjs7syckMH3AhWk_7sIHf30CawQFnoECAUQAQ&url=https%3A%2F%2Fmzo.gov.hr%2FUserDocsImages%2Fdokumenti%2FObrazovanje%2FNacionalniKurikulum%2FOkviri%2FOkvir%2520za%2520poticanje%2520iskustava%2520u%25C4%258Denja%2520i%2520vrednovanje%2520postignu%25C4%2587a%2520darovite%2520odjece%2520i%2520u%25C4%258Denika.pdf&usg=AOvVaw03UY_BaQCK76ioSnIhmsqS
15. Okoye, M., D., B., U. (2013). Roles od Parents and Teachers in the Identification and Development od Gifted/Talented Students. *Academic Journal od Interdisciplinary Studies*, 4(10), 25-35. Preuzeto 03.05.2022. s <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewiUzbT0q8P3AhXP6aQKHfoqBRMQFnoECAkQAw&url=https%3A%2F%2Fwww.mcser.org%2Fjournal%2Findex.php%2Fajis%2Farticle%2FviewFile%2F1693%2F1697&usg=AOvVaw0IZxakcJrFo9uL3a0S9ay3>
16. Scepanović, Lazarević (2019). Teachers' Experience in Working with Gifted Students. IV international conference "Talent education", Portorož, Slovenia Preuzeto 19.08.2022. s https://www.researchgate.net/publication/343452189_Teachers%27_Experience_in_Working_with_Gifted_Students
17. Sekilić – Majurec, A., (1995). DAROVITA DJECA I OBITELJ: ISTINE I ZABLUDE. *Društvena istraživanja*, 4 (4-5 (18-19)), 551-561. Preuzeto 25.04.2002. s <https://hrcak.srce.hr/32357>
18. Shabani, Y., Atanasoska, T. (2021). THE ROLE OF THE TEACHER IN IDENTIFYING THE TALENTED AND GIFTED CHILDREN. *Journal of educational sciences theory and practice*. 16 (2), 70 – 80. Preuzeto 06.07.2022. s <https://doi.org/10.46763/JESPT21162070a>
19. Sindik, J., Elez, K. (2011). Mogućnost određivanja pouzdanosti i konstruktne valjanosti za tri skale procjene nekih aspekata darovitosti predškolske djece. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 47 (1), 108-123. Preuzeto 29.04.2022. s <https://hrcak.srce.hr/63447>

20. Skupnjak, D. (2019). Socio – emocionalne osobnosti darovitih i moguće poteškoće. *Varaždinski učitelj – digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje* 2(2), 109-120.
21. Sutherland, M. (2005). *Gifted and Talented in the Early Years: Partical Activities for Children aged 3 to 5*. London: Paul Chapman Publishing
22. Vučemil, M. i Kovačević, M. (2010). Darovita, talentirana i kreativna djeca – potencijalni stručnjaci i stvaratelji. *Školski vjesnik*, 59 (1.), 39-50. Preuzeto 16.04.2022. s <https://hrcak.srce.hr/82341>